

Sağlıklı ve Güvenli Okul Yaşanı

Editörler: Seçil ÖZKAN • Burcu YAVUZ TABAK

Editörler: Prof. Dr. Seçil ÖZKAN - Dr. Öğr. Üyesi Burcu YAVUZ TABAK

SAĞLIKLI VE GÜVENLİ OKUL YAŞAMI

ISBN 978-625-7582-26-1

DOI 10.14527/9786257582261

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ağustos 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Sağlıklı bir birey olma ve güven içinde bulunma her zaman insanın temel ihtiyaçları arasında olmuştur. Son zamanlarda yaşadığımız küresel salgınlar, küçük yaşlarda görülen sağlık sorunları, artarak devam eden şiddet olayları, yaşanan doğal afetler bu temel ihtiyacı fazlaca ön plana çıkarmıştır. Gelecek nesillere bırakacağımız dünyanın nasıl bir yer olacağı konusunda endişelerimiz, çocuklarımızı yetiştirirken daha yaşanılabilir imkânlar sağlamak için ise çabalarımız artmıştır. Eğitim sistemi ve okullar bu süreçte mevcut durumda temel bir parça, gelecek için ise önemli bir fırsattır.

Temel insan haklarını desteklemede eğitim, sağlık ve güvenlik kavramlarının payı çok fazla, sürdürülebilir hale getirilmesinde ise okulların yeri tartışılmazdır. Okullar, çocuklarımızın gelecek yaşamlarını belirleyecek olan temel becerileri öğrendiği, değerleri kazanıp sosyal becerilerini geliştirdiği yerlerdir. Zamanlarının çoğunu okulda geçirirken, bir yandan sağlık ve güvenlik açısından korunmak durumunda iken diğer yandan da yetişkinlikleri için farkındalık sahibi olmak durumundadırlar. Bu önemli sorumluluk için farklı disiplinlerde birçok insanın işbirliği gerekmektedir.

Bu kitapta, bahsedilen işbirliğinin teorik kısmını oluşturmayı amaçladık. Okullarımızdaki yaşamın sağlıklı ve güvenli olması için konuşulması gereken konulara odaklandık. Farklı disiplinlerden yazarlarımızın bir araya geldiği süreç sonunda “Okul Yaşamında Sağlık”, “Okul Yaşamında Güvenlik” ve “Sonuç” kısımlarında 18 bölüm içeren bu kitap ortaya çıktı. Yazarlarımızın her birine yoğun emekleri için şükranlarımızı sunuyor, kitabın sizlere ulaşmasını sağlayan Pegem Akademi’ye de teşekkür ediyoruz. Geniş bir hedef kitlesi olan kitabımızın okuyuculara katkı sağlamasını temenni ediyor, geliştirilmeye açık her konu için görüşlerinizi önemsiyoruz.

Sağlıcakla...

Prof. Dr. Seçil ÖZKAN

ORCID No: 0000-0003-1572-8777

Dr. Öğr. Üyesi Burcu YAVUZ TABAK

ORCID No: 0000-0002-8153-2767

Ağustos, 2021

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Seçil ÖZKAN - Dr. Öğr. Üyesi Burcu YAVUZ TABAK

1. BÖLÜM: Sağlıklı ve Güvenli Okul Ortamına Genel Bakış

Doç. Dr. Hasan TABAK, Aksaray Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3923-5133

2. BÖLÜM: Okul Çağı Çocuklarda Sağlık Yönünden Erken Tanı ve Taramalar

Arş. Gör. Dr. Fatma Sena KONYALIOĞLU, Sağlık Bilimleri Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5922-8048

Dr. Öğr. Üyesi Hülya ŞİRİN, Sağlık Bilimleri Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8489-5005

3. BÖLÜM: Okul Çağı Çocuklarında Beslenme

Arş. Gör. Dyt. Yeliz SERİN, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1524-0651

Uzm. Dr. Dr. Seher DİLER BAKI, Sincan İlçe Sağlık Müdürlüğü

ORCID No: 0000-0002-9502-7235

Prof. Dr. Deniz ODABAŞ ÇALIŞKAN, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4877-0122

4. BÖLÜM: Okullarda Fiziksel Aktivite

Arş Gör. Dr. Sümeyye Nur BUDAK, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8005-2553

Prof. Dr. Seçil ÖZKAN, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1572-8777

5. BÖLÜM: Madde Kullanımı ve Bağımlılık Süreci

Uzm. Dr. Pelin ERKALMA PARSAK, Gölbaşı İlçe Sağlık Müdürlüğü

ORCID No: 0000-0002-2603-8061

Psk. Özge ORHAN, Sağlık Bakanlığı

ORCID No: 0000-0003-2036-1877

Gamze SAÇAKLI, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3113-2001

Prof. Dr. Deniz ODABAŞ ÇALIŞKAN, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4877-0122

6. BÖLÜM: Okul Güvenliğinde Öncelikli Bir Halk Sağlığı Sorunu: Kazalar

Prof. Dr. L. Hilal ÖZCEBE, Hacettepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0918-8519

7. BÖLÜM: Okullarda Sağlık Okuryazarlığı

Arş. Gör. Dr. Emine ARSLAN KARAHAN, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3375-1903

Doç. Dr. Asiye UĞRAŞ DİKMEN, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3204-7562

8. BÖLÜM: Covid-19 Pandemisi ve Okullarda Alınması Gereken Önlemler

Prof. Dr. Deniz ODABAŞ ÇALIŞKAN, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4877-0122

9. BÖLÜM: Okullarda Sağlığı Geliştirme

Dr. Öğr. Üyesi Hakan TÜZÜN, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6376-8979

10. BÖLÜM: Çocuklarda Akılcı İlaç Kullanımı

Doç. Dr. Sevil ÖZGER İLHAN, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-2805-5145

11. BÖLÜM: Okullarda Şiddet

Doç. Dr. Mehmet BOYACI, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6980-4857

12. BÖLÜM: Okul Güvenliği Bakış Açısıyla Çocuk İhmali ve İstismarı

Doç. Dr. Nilüfer KOÇTÜRK, Hacettepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6124-1842

13. BÖLÜM: Zorbalık ve Zorbalığı Önleme Çalışmaları

Doç. Dr. Mehmet BOYACI, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6980-4857

14. BÖLÜM: İyi Oluş ve Pozitif Ruh Sağlığı Gelişimi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SARIKAYA, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3057-3718

15. BÖLÜM: Özel Gereksinimli Bireyler İçin Sağlıklı ve Güvenli Okul Ortamı

Dr. Öğr. Üyesi Önder İŞLEK, Aksaray Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1048-6812

16. BÖLÜM: Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği

Arş. Gör. Dr. Hatice Mediha KINA, Ankara Eğitim Araştırma Hastanesi
ORCID No: 0000-0002-1470-547X
Prof. Dr. Mustafa Necmi İLHAN, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1367-6328

17. BÖLÜM: Güvenli İnternet

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KAMALI ARSLANTAŞ, Aksaray Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6135-641X

18. BÖLÜM: Sağlıklı Ve Güvenli Okul Yaşamında İmkân ve Zorluklar

Dr. Öğr. Üyesi Burcu YAVUZ TABAK, Aksaray Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8153-2767
Uzm. Dr. Hacer DEMİRKÖSE, Ankara Pursaklar İlçe Sağlık Müdürlüğü
ORCID No: 0000-0003-4564-0792

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. KISIM OKUL YAŞAMINDA SAĞLIK

1. BÖLÜM SAĞLIKLI VE GÜVENLİ OKUL ORTAMINA GENEL BAKIŞ

Okul Sağlığı.....	3
Okul Sağlığında Öne Çıkanlar.....	6
Okul Güvenliği.....	8
Okulda Şiddet ve Nedenleri.....	11
Güvenli Okul Göstergeleri ve Önlemler.....	14
Özet.....	20
Kaynakça.....	20

2. BÖLÜM OKUL ÇAĞI ÇOCUKLARDA SAĞLIK YÖNÜNDEN ERKEN TANI VE TARAMALAR

Giriş.....	25
Okul Çağı Çocuklarında Yapılan Taramalar.....	26
Türkiye’de Okullarda Yapılan Çalışmalar.....	26
Okullarda Yapılan Sağlık ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Bazı Örnekler.....	36
Sonuç ve Öneriler.....	37
Kaynakça.....	37

3. BÖLÜM OKUL ÇAĞI ÇOCUKLARINDA BESLENME

Giriş.....	39
Okul Programları Hedefleri.....	40
Türkiye’de Okullarda Sağlıklı Beslenme Uygulamaları.....	46
Beslenme Dostu Okul Programı.....	46
Okul Sütü Programı.....	48

Okullara Kuru Üzüm Dağıtım Programı.....	49
Okullarda Yiyecek ve İçecek Standartları.....	50
Okul Gıdası Logosu Uygulaması.....	51
Kaynakça.....	52

4. BÖLÜM

OKULLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE

Giriş.....	55
Fiziksel Aktivite	56
Fiziksel Aktivite ve Egzersiz	56
Yaş Gruplarına Göre Fiziksel Aktivite	57
Çocuklarda Yaş Gruplarına Göre Fiziksel Aktivite.....	57
Düzenli Fiziksel Aktivitenin Faydaları	58
Fiziksel Aktivitenin Çocuklar İçin Faydaları	59
Fiziksel Hareketsizlik	59
Okullarda Fiziksel Aktivite	59
Kaliteli Beden Eğitimi	60
Okul Öncesi ve Sonrası Fiziksel Aktivite	61
Okul Süresince Fiziksel Aktivite.....	61
Personel, Aile ve Toplum Katılımı.....	61
Sağlıkla İlgili Fiziksel Uygunluk Karnesi	62
Kaynakça.....	64

5. BÖLÜM

MADDE KULLANIMI VE BAĞIMLILIK SÜRECİ

Giriş.....	65
Bağımlılığın Tarihçesi	66
Bağımlılık ile İlgili Kavramlar	67
Bağımlılık Yapan Maddeler	68
Okul Çağında Tütün ve Tütün Ürünleri Kullanımı	72
Okul Çağında Alkol Kullanımı.....	76
Okul Çağında Diğer Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Kullanımı	79
Bağımlılığın Nedenleri	84
Koruma ve Önleme	85
Riskli Gruplara Yönelik Çalışmalar.....	88
Tedavi	89

Okullarda Bağımlılığa Müdahale	91
Uyuşturucu Madde Kullanmaya Başlayan Çocukta Görülmesi Olası Değişiklikler ...	91
Bağımlılık ile Mücadelede Ulusal Politika	93
Kaynakça.....	96

6. BÖLÜM

OKUL GÜVENLİĞİNDE ÖNCELİKLİ BİR HALK SAĞLIĞI SORUNU: KAZALAR

Yaralanma ve Kaza Tanımlarına Bakış	101
Çocukluk Dönemleri ve Yaralanma Risklerinin Değişimi	104
Çocukluk Dönemi Yaralanma Epidemiyolojisi	105
Okullarda Sık Görülen Yaralanmalar, Risk Faktörleri ve Önlemler	111
Okul Ortamında Yaralanmalardan Korunma	120
Kaynakça.....	123

7. BÖLÜM

OKULLARDA SAĞLIK OKURYAZARLIĞI

Giriş.....	127
Okul ve Okul Sağlığı	128
Okullarda Sık Görülebilecek Hastalıklar/Sağlık Problemleri.....	129
Türkiye Çocukluk Çağı (İlkokul 2. Sınıf Öğrencilerde) Şişmanlık Araştırması Cosı-Tür (2016).....	131
Küresel Gençlik Tütün Araştırması (KGTA-2017)	131
Sağlık Okuryazarlığı Kavramı	131
Okullarda Sağlık Okuryazarlığı	134
Sağlığı Geliştiren Okullar	134
Sonuç.....	136
Kaynakça	136

8. BÖLÜM

COVID-19 PANDEMİSİ VE OKULLARDA ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Giriş	139
Covid-19 ile İlgili Genel Bilgiler	140
Covid-19'da Alınan Enfeksiyon Kontrol Önlemleri	141
Covid-19 Pandemisinin Eğitim Alanındaki Etkileri	142

Covid-19 Pandemisinde Okullarda Alınması Gereken Önlemler.....	144
Özet	156
Kaynakça.....	159

9. BÖLÜM

OKULLARDA SAĞLIĞI GELİŞTİRME

Giriş.....	161
Sağlığın Geliştirilmesi Kavramsal Yaklaşımıyla Okul ve Sağlık İlişkinine Bakış.....	161
Sağlığı Geliştiren Okulların Tanım, Kapsamı, Odaklanma Noktaları	163
Okullarda Sağlığı Geliştiren Programları Yapılandırma Aşamaları	164
Sağlığı Geliştiren Okul İçin Model Önerileri: Eko-Holistik Model ya da Tüm Okul Yaklaşımı.....	165
Okullarda Sağlığı Geliştirme Müdahalelerinin Etkililiği	167
Okullarda Sağlığı Geliştirmenin Bariyerleri ve Başa Çıkma Stratejileri	168
Sağlığı Geliştiren Okullar İçin Küresel Girişimler	169
Türkiye’de Okullarda Sağlığın Geliştirilmesi Uygulamaları	170
Kaynakça.....	172

10. BÖLÜM

ÇOCUKLARDA AKILCI İLAÇ KULLANIMI

Giriş.....	175
Akılcı İlaç Kullanımı Nedir?	176
Akılcı Olmayan İlaç Kullanımı Nedir?	177
Özel Bir Grup: Çocuk ve Adolesanlar	178
Çocuk ve Adolesanlarda Self-Medikasyon(Kendi Kendine İlaç Kullanımı)	182
Okullarda Akılcı İlaç Kullanımı Uygulamaları	184
Kaynakça.....	185

2. KISIM OKUL YAŞAMINDA GÜVENLİK

11. BÖLÜM OKULLARDA ŞİDDET

Giriş.....	189
Şiddetin Tanımlanması.....	190
Şiddetin Nedenleri.....	194
Çocuk Hakları Bağlamında Şiddet.....	197
Okulda Şiddet.....	199
Okullarda Şiddetin Önlenmesi.....	201
Şiddete İlişkin Araştırmalar.....	205
Özet.....	207
Kaynakça.....	208

12. BÖLÜM OKUL GÜVENLİĞİ BAKIŞ AÇISIYLA ÇOCUK İHMALİ VE İSTİSMARI

Giriş.....	213
Çocuk İhmali ve İstismarı.....	214
İhmalin Tanımı ve Türleri.....	215
İstismarın Tanımı ve Türleri.....	219
Çocuk İhmali ve İstismarı İçin Risk Faktörleri.....	224
Çocuk İhmalinin ve İstismarının Bireysel ve Toplumsal Önemi.....	228
Okul Ortamından Çocuk İhmaline ve İstismarına Bakış.....	230
Çocuk İhmali ve İstismarı İçin Okul Ortamında Yapılması Gerekenler.....	233
Kaynakça.....	240

13. BÖLÜM ZORBALIK VE ZORBALIĞI ÖNLEME ÇALIŞMALARI

Giriş.....	245
Zorbaliğın Doğasını Anlamak.....	246
Okullar ve Zorbalık.....	247
Zorbaliğın Tanımlanması: Şiddet, Saldırganlık ve Zorbalık Arasındaki Farklar.....	248
Zorbaliğa İlişkin Roller.....	250
Zorbalık Türleri.....	252

Zorba ve Kurban Rolündeki Bireylerin Özellikleri.....	253
Zorbalığı Önlemede Okul Temelli Yaklaşımlar	256
Zorbalığa İlişkin Yapılan Araştırmalar	257
Özet	261
Kaynakça.....	262

14. BÖLÜM

İYİ OLUŞ VE POZİTİF RUH SAĞLIĞI GELİŞİMİ

Giriş.....	267
Ruh Sağlığı.....	268
İyi Oluş.....	270
Öznel İyi Oluş	272
Psikolojik İyi Oluş	273
PERMA Modeli	275
Yaşam Doyumu.....	276
Akış.....	278
Erdemler ve Karakter Güçleri	279
Öz Yeterlik	281
Psikolojik Sağlamlık	284
Okullarda Pozitif Ruh Sağlığı Gelişimi ve İyi Oluş	285
Önerilen Okuma Kaynakları	288
Kaynakça.....	288

15. BÖLÜM

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER İÇİN SAĞLIKLI VE GÜVENLİ OKUL ORTAMI

Giriş.....	295
Özel Gereksinimi Olan Bireyler	296
Erişilebilirlik.....	297
Erişilebilirlikle İlgili Yasal Düzenlemeler	298
Fiziksel Çevrede Erişim	299
Okul Ulaşımında Erişim.....	300
Bireysel İhtiyaçları Belirleme	301
Destekleyici Teknolojiler	302
Özel Gereksinimi Olan Bireyler İçin Okul Yaşamında Sağlık ve Psiko-Sosyal Güvenlik	306
Kaynakça.....	320

16. BÖLÜM OKULLARDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Giriş.....	327
İş Sağlığı ve Güvenliği Nedir?	328
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (No.6331, 20.06.2012)	328
Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı	329
Güvenli Okul.....	329
Okuldaki İş Sağlığı ve Güvenliği Sorumlulukları.....	331
Okulda Risk Kaynakları ve Değerlendirilmesi	332
Okulda Acil durum, İlk yardım ve Organizasyon.....	336
Kaynakça.....	338

17. BÖLÜM GÜVENLİ İNTERNET

Giriş.....	339
Çevrim İçi Riskler.....	341
Çözümler	347
Kaynakça.....	354

3. KISIM SONUÇ

18. BÖLÜM SAĞLIKLI VE GÜVENLİ OKUL YAŞAMINDA İMKÂN VE ZORLUKLAR

Sağlık İçin İmkân ve Zorluklar	359
Güvenlik İçin İmkân ve Zorluklar.....	364
Kaynakça.....	366

Yazarlar Hakkında.....	369
-------------------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

1. BÖLÜM

Tablo 1. Risk Tipolojisi ve Koruyucu Faktörler	15
--	----

2. BÖLÜM

Tablo 1. Çocukluk Çağında Sık Görülen Görme Sorunları.....	30
Tablo 2. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında Sağlıklı Beslenme ve Fiziksel Aktivite Toplam Eğitim Sayıları.....	33
Tablo 3. Okullarda Öğrencilere Yönelik Sunulan Rehberlik Hizmetleri ve Hedefleri	35

4. BÖLÜM

Tablo 1. 7-8 Yaş Grubu Çocuklarda Obezite Sıklığı	56
---	----

6. BÖLÜM

Tablo 1. Dünyada Çocuklarda Ölüm Nedenleri, 2004	107
Tablo 2. Türkiye Sağlık Araştırması (2008) 7-14 Yaş Grubunda Kaza Geçirme ve Tedavi Alma Durumu	110

7. BÖLÜM

Tablo 1. Mevcut Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları, 2018-2019	128
Tablo 2. 7-14 Yaş Arasındaki Çocukların Son 6 Ay İçerisinde Geçirdiği Başlıca Hastalık/Sağlık Sorunlarının Cinsiyete Göre Dağılımı, (%), 2019.....	130
Tablo 3. Türkiye ve Avrupa Birliğine Soya İndex Puan Dağılımları.....	133

8. BÖLÜM

Tablo 1. Okul/Sınıf Ortamında Etkinliklerin COVID-19 Bulaşma Riski Açısından Değerlendirilmesi	144
Tablo 2. Okulda COVID-19 Kapsamında Alınması Gereken Önlemler	145

9. BÖLÜM

Tablo 1. Okulda Sağlığı Geliştirme Programını Yapılandırmanın Aşamaları	165
Tablo 2. Tüm Okul Yaklaşımı ile Okullarda Ruh Sağlığının Geliştirilmesi	167

12. BÖLÜM

Tablo 1. Çocuğun Bildirim Sürecinde Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler.....	238
--	-----

13. BÖLÜM

Tablo 1. Zorbalık Türleri	252
Tablo 2. Zorba, Kurban ve Zorba/Kurban.....	255

14. BÖLÜM

Tablo 1. Erdemler ve Karakter Güçleri	280
Tablo 2. Öz Yeterlik Kaynakları ve Desteklenmesine Yönelik Öneriler	283
Tablo 3. Psikolojik Sağlamlıkta Bazı Koruyucu Faktörler	284
Tablo 4. PROSPER Modeli Bileşenleri.....	287

16. BÖLÜM

Tablo 1. Sağlıklı ve Güvenli Okul Çevresinin Bileşenleri.....	330
Tablo 2. İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğine Göre Görevlendirilecek Kişi Sayısı	337

17. BÖLÜM

Tablo 1. Siber Zorbalık Davranış Örnekleri	343
--	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ**1. BÖLÜM**

Şekil 1. Sağlık okuryazarlığı çerçevesinde müdahale için potansiyel noktalar.....	7
---	---

2. BÖLÜM

Şekil 1. Okul çağı çocuklarda tarama odyometri testi iş akış şeması	28
Şekil 2. Okul çağı çocuklarda tarama odyometri testi iş akış şeması	29
Şekil 3. İlköğretim birinci sınıflar için görme şeması.....	31

3. BÖLÜM

Şekil 1. Temel besin grupları.....	41
Şekil 2. Okul gıdası logosu	51

4. BÖLÜM

Şekil 1. Sağlıkla ilgili fiziksel aktivite uygunluk karnesi.....	63
--	----

5. BÖLÜM

Şekil 1. Gençler arasında haftada en az bir kez sigara içenlerin sıklığı	74
Şekil 2. İlk sigara kullanımı 13 yaş ve daha altında olan 15 yaşındaki gençlerin sıklığı.....	74
Şekil 3. Türkiye’de 13-15 yaş arası gençlerde sigara kullanım durumu (%), KGTA2009-2017	76

Şekil 4. 11 ve 15 yaş adölesanlarda haftada en az bir kez alkol kullananların prevalansı78

Şekil 5. Bağımlılık döngüsü.....82

6. BÖLÜM

Şekil 1. Epidemiyolojik model102

Şekil 2. Haddon matriksi103

7. BÖLÜM

Şekil 1. Cinsiyete göre antropometrik ölçümler.....130

Şekil 2. Türkiye de 13-15 yaş arası gençlerde sigara kullanım durumu (%), KGTA 2009-2017131

11. BÖLÜM

Şekil 1. Uygulayan kişiye göre şiddet kategorileri191

Şekil 2. Şiddet davranışının birey üzerindeki olası sonuçları193

12. BÖLÜM

Şekil 1. Morluk yerleri ve şüphe durumu220

13. BÖLÜM

Şekil 1. Zorbalık döngüsü.....251

14. BÖLÜM

Şekil 1. İyi oluşta kaynaklar ve zorluklar dengesi.....271

Şekil 2. Ryff'ın (1989) psikolojik iyi oluş modeli ve psikolojik iyi oluşun bileşenleri274

Şekil 3. İyi oluşa ilişkin PERMA modeli.....275

Şekil 4. Akış deneyiminde zorluk ve beceri ilişkisi278

17. BÖLÜM

Şekil 1. 2009-2018 yılları Türkiye bilişim teknolojileri kullanımına dair temel göstergeler340

1. KISIM

OKUL YAŞAMINDA SAĞLIK

1. BÖLÜM

SAĞLIKLI VE GÜVENLİ OKUL ORTAMINA GENEL BAKIŞ*

Doç. Dr. Hasan TABAK, Aksaray Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3923-5133

OKUL SAĞLIĞI

Okul Sağlığı, öğrencilerin ve okul çalışanlarının sağlığının değerlendirilmesi, geliştirilmesi, sağlıklı okul yaşamının sağlanması ve sürdürülmesi, öğrenciye ve dolayısıyla topluma sağlık eğitiminin verilmesi için yapılan çalışmaların tümü olarak tanımlanmaktadır (Sağlık Bakanlığı [SB], 2008, s.1). Okul sağlığının eğitim ortamlarında yaşatılması büyük bir küresel etkiye sahip olarak eğitimde eşitliği arttırmanın yanında maliyeti düşük ancak getirisi toplumsal açıdan yüksek sonuçları beraberinde getirmektedir. Okul öncesi yıllardaki çocukların sağlığı, çeşitli nedenlerden dolayı okula başlama olasılığını etkileyebilir. Hastalığın çocukların zihinsel veya fiziksel yetenekleri üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu durumlarda, ebeveynler onları kardeşlerinden daha az yetenekli ve okuldan daha az yararlanma olasılığı olarak algılayabilir. Ancak, çocukların okula kayıt olma şansının en belirgin yollarından biri olumsuz sağlık durumu, hastalığın ciddi fiziksel veya zihinsel engelleridir. Kayıt yaptırmamanın bir diğer nedeni ise okul ortamında öğretmen ve akranlarından görecekları olumsuz psikolojik taciz ve düşüncelerdir (Jukes, Drake ve Bundy, 2007). Bu nedenlerle sağlık ve eğitim arasındaki bağlantı karmaşık olsa da güçlüdür. Eğitim, olumlu sağlık davranışlarının anlaşılması ve uygulanmasına katkıda bulunarak ve gelecekteki gelir düzeylerini ve sosyal ağlara erişimi etkileyerek bireylerin sağlığını etkiler. Araştırma sonuçlarına göre okula devam edenlerin sigara içme, obez olma veya yasa dışı uyuşturucu kullanma olasılıkları daha düşüktür aksine egzersiz ve koruyucu bakım gibi sağlığı teşvik edici davranışlarda bulunma olasılıkları daha yüksektir (Wiley ve Cory, 2013). Becerilere dayalı sağlık eğitimi, öğrencilerin bilgi edinmelerine ve sağlıklı davranışları benimseme konusunda gerekli tutum ve becerileri geliştirmelerine yardımcı olmak için kullanılabilir. Geliştirilen beceriler arasında problem çözme, yaratıcı ve eleş-

* Tabak, H. (2021). Sağlıklı ve güvenli okul ortamına genel bakış. S. Özkan ve B. Yavuz Tabak. (Eds.), *Sağlıklı ve güvenli okul yaşamı* içinde (ss. 3-23). Pegem Akademi.

tirel düşünme ve karar verme gibi bilişsel beceriler; kişisel farkındalık, öfke yönetimi ve duygusal başa çıkma gibi kişisel beceriler ve iletişim, işbirliği ve müzakere becerileri gibi kişilerarası beceriler yer almaktadır. Beceriye dayalı sağlık eğitimi, tuvalete gittikten sonra veya yemek yemeden önce ellerinizi yıkamanın önemini kavraması ve uygulaması örnek verilebilir. Bu doğrultuda küresel çapta okul sağlığı kapsamına giren temalar listelenmiştir. Kapsanan sağlık temaları (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2014):

- Yıkama
- Böcek
- Yiyecek ve beslenme
- Fiziksel aktivite
- Sıtma
- Ağız sağlığı
- Göz sağlığı
- Kulak ve işitme
- Bağışıklık
- Okullarda şiddet
- Sakatlanma önleme
- HIV ve AIDS
- Cinsel ve üreme sağlığı
- Madde kullanımı
- Afet riskinin azaltılması

Devlet ve yerel düzeylerde sağlık bilgi değişimi girişimlerinin gelişiminin değerlendirilmesi ve izlenmesi için yedi aşamalı çerçeveden bahsedilebilir. Bu çerçevenin içerisinde birçok kamu kurumu olabileceği gibi okul sağlığını oluşturmada bir dayanak ve elektronik ortama entegrasyonunun sağlanmasında fikir vereceği düşünülmektedir. Çerçevenin birinci aşamasında, bölgenizdeki birden fazla paydaş arasında sağlık bilgi alışverişi ihtiyacının belirlenmesidir. Aşama iki ve üçte ise ortak vizyon, amaç ve hedeflerin tanımlanması; Fon kaynaklarını belirlemek, yasal ve yönetim yapılarını kurmak, vizyon, amaç ve hedeflerin taktik ve iş planına aktarılması; ihtiyaç ve gereksinimlerinizi tanımlamak; finansman sağlama eylemlerini içermektedir. Aşama dört, beş ve altı ise uygulamaya geçme aşamasında teknik, finansal ve yasal hazırlıkların başlatılıp pilot uygulama hatta uygulamasının hayata geçirilmesini barındırmaktadır. Son aşama olan yedincide ise pilot operasyonel modelde olduğundan daha geniş bir paydaş koalisyonunu kapsayacak şekilde kuruluşun genişlemesinin sağlamak gelmektedir (Marchibroda, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlığın teşviki ve geliştirilmesi kavramı, sağlığın teşviki ve özellikle de "sağlığı teşvik eden okullar- *the health promoting school*" fikriyle karşılık bulmaktadır. Sağlığın teşviki ve sağlığı teşvik eden okullar fikri, dünyanın dört bir yanındaki okullardaki bir dizi konuya temel bir bakış açısı sunmaktadır. Zihinsel, duygusal, fiziksel ve sosyal sağlık genel olarak okul sağlığının teşviki merkezindedir. Bu uygulama aynı zamanda öğrencilerde duygusal, çatışma çözme, problem çözme, sosyal yetkinlik ve topluluk kurma becerilerini de geliştir-